

WPLYW LITERATURY DZIECIECĘJ NA ROZWÓJ MOWY DZIECKA

Wczesne kontakty z literaturą dziecięcą, uczenie rymowanek, wierszyków, piosenek i wylizanelek, mają ogromne znaczenie dla rozwoju mowy dziecka. Dzięki nim mały słuchacz zwraca uwagę na strukturę słów oraz na takie aspekty mowy, jak intonacja, rytm, akcent. Na początku dzieci słuchają jak dorosły czyta, co sprzyja ćwiczeniom w koncentracji uwagi. Możemy zachęcać dziecko do odtwarzania z pamięci wielokrotnie czytanych wierszy, wykorzystując np. ilustracje, jako pomoc w przypomnieniu. Wspólne czytanie wierszyków, rymowanek, to doskonała okazja, by poćwiczyć wymowę, wygimnastykować artykulatory, utrwalić wymowę trudnych głosek lub poprawić emisję głosu.

Literatura dla dzieci dostarcza mnóstwo materiałów do ćwiczeń. W początkowym okresie powinny to być teksty krótkie, rymujące się, łatwe do zapamiętania. Utwory możemy wykorzystać na wiele różnych, twórczych sposobów. Można zachęcać dzieci do wymyślania nowych rymujących się wersów, zagadek, zaproponować zmienianie rymów, przez wstawianie nowych słów i wyrażeń.

Rysowane wierszyki. Dzieci lubią tę formę zabawy. Rysowane wierszyki bawią i uczą jednocześnie korzystania ze słowa mówionego – kojarzenia słowa z elementem graficznym. Początkowo kreski rysuje mama lub tata. Z czasem czynność podejmuje dziecko, tworząc własne rysunki.

Warto bawić się z dziećmi w rymowanki, dzięki czemu rozwijamy słuch fonematyczny, utrwalamy nowe głoski. W rymowance należy wyraźnie artykułować każde słowo. Można wybierać dźwięki i kombinacje dźwięków, które dzieciom sprawiają trudności.

Utwory literatury dziecięcej zawierają wiele wyrazów dźwiękonaśladowczych, co w znacznym stopniu ułatwia dzieciom zrozumienie i przyswojenie sobie tekstu. Za przykład niech posłuży znana i lubiana „Lokomotywa” Juliana Tuwima. Poeta posługuje się obrazami, co znacznie lepiej trafia do wyobraźni małych słuchaczy. Dzięki wyrazom z „sz” i „ż” oraz „s”, dziecko odnosi wrażenie, że lokomotywa w wierszu rzeczywiście szumi i syczy. Jest to doskonały utwór, który można stosować jako: ćwiczenie ortofoniczne, oddechowe – proponujemy dziecku wydychanie powietrza przy mówieniu „buch”, „uch”, „puff”, „uff”, ćwiczenie siły głosu, rytmu mowy (wiersz jest dokładnie zrytmizowany), słuchu fonematycznego (różnicowanie głosek, np. „s” i „sz”), poprawnej wymowy wszystkich głosek i gimnastyki narządów artykulacyjnych (przy dokładnym wymawianiu „buch”, „puff”).

Ważne, by zachęcać dziecko do powtarzania wyrazów dźwiękonaśladowczych, bawiąc się przy tym w pociąg, deszcz, kran, czy gąski.

Kontakt z książką nie jest tak naturalną potrzebą dziecka jak zabawa i dlatego rozbudzanie takich potrzeb wymaga pewnych wzorców, których dostarczyć może przede wszystkim środowisko rodzinne, a później przedszkolne. Rodzice i wychowawcy mogą od najwcześniejszych lat, w sposób świadomy i systematyczny kształtować nawyki stałego obcowania z książką.

Niewątpliwie stałe kontakty ze starannie dobranymi utworami literackimi z zakresu poezji i prozy – piękną książką, zawierającą obok tekstu literackiego prawdziwie artystyczną ilustrację, budzą wrażliwość estetyczną dziecka, a jednocześnie sprzyjają rozwijaniu jego postaw twórczych, wyzwaniu form ekspresji słownej.

Starannie dobrane utwory literackie ukazują ich odbiorcom wzory pięknej polskiej mowy. Utrwalone w pamięci fragmenty tekstów stają się przykładem poprawnego języka i mogą mieć wpływ na doskonalenie mowy pod względem gramatycznym i dźwiękowym, na wzbogacenie zasobu pojęć i słów, na rozwój umiejętności komunikatywnej wypowiedzi i doskonalenie stylu.

Nauczyciel, pracując nad rozwijaniem języka i mowy, prowadzi z jednej strony zabawy i zajęcia służące obserwacji i utrwalaniu zjawisk językowych, z drugiej strony organizuje wiele różnych sytuacji zachęcających dzieci do używania języka w jego różnych funkcjach. Dlatego, chcąc rozwijać kompetencję komunikacyjną dziecka, powinien dążyć do:

- rozwijania umiejętności słuchania utworów literackich i tworzenia opowiadań poprzez:
 - słuchanie bajek, baśni, legend ludowych, realistycznych i fantastycznych opowiadań, poezji.
 - osłuchanie się z nazwami gatunków literackich, tytułami utworów oraz nazwiskami znanych autorów.
- wykrywanie relacji między bohaterami opowiadania.
- Porządkowanie zdarzeń według relacji czasowych i przyczynowo – skutkowych.
- Zwracanie uwagi na zakończenie akcji. Ustalenie miejsca i czasu akcji.
- zwrócenie uwagi na charakterystyczne zwroty używane na rozpoczęcie i zakończenie opowiadania („Był sobie raz...”, „I żyli długo i szczęśliwie...”). stosowanie ich we własnych opowiadaniach dzieci.
- komponowanie własnych opowiadań: tworzenie historii dla wybranego przez dziecko bohatera, wymyślanie historii, która mogła się wydarzyć w określonym miejscu i czasie.

- opowiadanie o przeczytanej w domu książeczce, oglądanym filmie, spektaklu teatralnym, ciekawym zdarzeniu itp.
- rozwijanie umiejętności prowadzenia rozmowy poprzez:
- przysłuchiwanie się dialogom prezentowanym przez nauczyciela w teatrzyku kukielkowym, podczas opowiadania, w rozmowie z osobą dorosłą.

Koniecznym staje się zwrócić uwagę na dokonywanie starannego doboru literatury dla dziecka. Pierwszą ważną zasadą jest dostosowanie jej do wieku i możliwości rozwojowych dziecka.

Dla trzylatków należałoby wybierać krótkie opowiadania, wierszyki i bajki o treści pogodnej i wesołej. Małe dziecko lubi, gdy w tych utworach występują bliskie mu postacie jak mama, tata czy babcia, jak ulubiony pies lub kot czy ukochana lalka lub miś. Poza tym opowiadania powinny zawierać dużo dialogów, wyrazów dźwiękonaśladowczych, które dzieci chętnie powtarzają oraz dużo tych samych powtarzających się rytmicznie zwrotów.

Czterolatki natomiast powinny poznawać wartościowe utwory budzące wrażliwość na dobro i zło, wygłaszać krótkie wiersze, odpowiadać na pytania dotyczące treści utworu oraz samodzielnie go opowiedzieć.

Dzieci pięcioletnie, posiadające większy zasób wiadomości o otaczającym świecie i bogatszy zasób słownictwa powinny poznawać utwory o charakterze lirycznym i humorystycznym. Rozwój wyobraźni i fantazji wpływa u nich na zainteresowanie baśnią. Przeżycia związane z książką, w której wątki fantastyczne, baśniowe przeplatają się z elementami realistycznymi, stają się coraz bogatsze. Charakterystyczne dla odbioru utworu literackiego na tym poziomie wieku jest upodobanie do znanych już tekstów. Dzieci przywiązują się nie tylko do przedstawionych postaci bohaterów, ale ciągle od nowa bawi je przebieg akcji, kiedy już został pokonany pewien wysiłek zrozumienia ciągu opisanych w utworze wydarzeń.

Poziom rozwoju starszaków, ich sprawność umysłowa, bogate doświadczenia, umiejętność obserwacji otaczającego świata sprawiają, że dużym powodzeniem cieszą się także utwory o treści realistycznej, w których można odnaleźć znane już fakty i sytuacje, poszerzyć i utrwalić swoje wiadomości. Dzieci żywo interesują się przyrodą i techniką, jak również pewnymi zjawiskami z życia społecznego. Ich pytania stają się bardziej dociekliwe, pragną zbadać przyczyny obserwowanych faktów, próbują przewidywać ich skutki. Opowiadania, w których wszystko jest tak, jak może być w domu i w przedszkolu, w ogrodzie czy na wakacjach, ale jednocześnie widziane inaczej, zaspokajają poznawcze

potrzeby dzieci u progu szkoły. Wielu chłopców pasjonuje się techniką, pragnie wiedzieć „jak to działa” i „z czego jest zrobione”. Przyroda staje się terenem niezwykłych odkryć i obserwacji życia roślin i zwierząt. Pierwsze przyjaźnie, konflikty, wybory i odrzucania partnerów zabawy zaczynają coraz bardziej wciągać dzieci w skomplikowane gry stosunków międzyludzkich. Wszystkie te przeżycia mogą wzbogacać lektury dla sześciolatków. Poza tym ich upodobania czytelnicze dotyczą w większym stopniu samego utworu, jego treści i formy literackiej. Rola ilustracji maleje. Środki plastyczne ułatwiają odbiór tekstu, ale nie są już pierwszoplanowymi elementami książki.

Natalia Bać